

Niek Pas

Imaazje! De verbeelding van Provo 1965-1967
Amsterdam (Wereldbibliotheek) 2003, 463 p.,
€ 37,50, ISBN 90 284 2014 2

Provo-gekte van dag tot dag

‘Klaas komt! Klaas komt!’ Anti-rookmagiër Robert Jasper Grootveld groeide in zijn rol toen hij de oer-Hollandse cadeau-heilige Sinterklaas als messias ging aanroepen. Vooral in de tijd dat de goedheiligman weer in het land was, uitte Grootveld zijn waarschuwingen tegen reclame; met name die voor sigaretten, die het volk vergiftigden.

‘Als er iets verboden zou moeten worden, dan wel in de eerste plaats de reclame voor het rokertje. Een van de grootste praalwagens die in de Amsterdamse Sinterklaasintocht meereden, was van een sigarettenmascotte op een troon; heel wat indrukwekkender voor het kind dan een paard.’

schreef hij aan de *Haagse Post*.

Aanvankelijk in een eigen ‘tempel’, later op het Amsterdamse Spui, vroeg de magiër op ludieke wijze aandacht voor misstanden, en voor

zijn eigen persoon. Als sjamaan verkleed trachtte hij de sigaret met gezangen uit te bannen. Zijn eigen behuizing stak hij in de brand. Vervolgens hield hij elke zaterdagavond ‘happenings’ bij het Lieverdje, een bronzen jongensbeeld. Grootveld stootte onbegrijpelijke klanken en woordcombinaties uit en voerde pantomime-acts op, gekleed in vreemde uitdossingen en omhangen met een keur aan snuisterijen. Zijn eigen pr-strategie ontleende hij aan de innovaties in de reclamewereld van de jaren vijftig die hij zo woest bestreed, zo schrijft Niek Pas in zijn proefschrift *Imaazje! De verbeelding van Provo 1965-1967*.

De optredens van de anti-rookmagiër vormen nog steeds een van de meest tot de verbeelding sprekende onderdelen van Provo. Andere hoogpunten waren het witte-fietsenplan voor de hoofdstad en, in andere zin, de rookbommen die het huwelijk van kroonprinses Beatrix met Claus von Amsberg omhulden. Associaties: witte spijkerpakken, blote voeten, rafelige kledingranden, lang haar en baarden. Provo stelde op creatieve en onverwachte wijze maatschappelijke misstanden aan de kaak. De onweerstaanbare mix van jeugd-cultuur en protestbeweging kreeg een internationale invloed en uitstraling, zo schrijft Pas.

De Utrechtse historicus heeft zich over een ingewikkeld onderwerp gebogen, en vestigt hierop de nadruk door het woord ‘verbeelding’ in de titel van zijn boek op te nemen. De beeldvorming rond Provo vond op zijn minst op twee niveaus plaats. Enerzijds bestonden de activiteiten van de provo’s uit bewuste beeldvorming. Zij creëerden door middel van min of meer georganiseerde publiciteit een, overigens ambivalent en steeds veranderend, ‘image’ van zichzelf. Anderzijds is rond het verschijnsel Provo een historisch proces van beeldvorming op gang gekomen. De perceptie van die periode is een onontwaaibaar mengsel van herinnering, mythevorming en geschiedschrijving uit-eigen-kring.

Pas besteedt eigenlijk alleen aandacht aan de eerste variant: hoe zetten de provo’s zichzelf neer in de openbaarheid gedurende het tweejarig bestaan van de beweging? Aan het beeld van Provo achteraf refereert hij wel, maar hij neemt dit niet mee in zijn analyse. Wat dit betreft belooft *Imaazje!* meer dan het biedt.

Het is niettemin een legitieme keuze de ‘daadwerkelijke gebeurtenissen’ rond Provo aan een gedegen historisch onderzoek te onderwerpen. Deze taak heeft Pas naar behoren vervuld. Hij wist zo ongeveer elk anarchistisch of jongeren-periodiek dat in deze periode werd gedrukt op te diepen (al bestond het maar één nummer lang). Hij bestudeerde persoonlijke archieven en briefwisselingen van tientallen provo’s. Hij nam beeldmateriaal op een functionele manier mee in zijn onderzoek (hetgeen historici nogal eens achterwege laten). Hij bestudeerde nauwgezet kranten en tijdschriften. Bovendien sprak en correspondeerde Pas met talloze provo’s en andere betrokkenen. Deze berg informatie is verwerkt in een minutieus maar leesbaar (hoewel soms wat slordig en omslachtig) verslag van zo’n 350 pagina’s.

Imaazje! vertelt wie de provo’s waren (met Roel van Duyn en Rob Stolk als hoofdrolspelers naast Grootveld), wat hun persoonlijke achtergrond was en hoe zij elkaar leerden kennen. Vervolgens komt het actie-repertoire aan de orde: de manier waarop de beweging de publiciteit zocht, en hoe deze vervolgens met haar op de loop ging. De inhoud van alle bladen en blaadjes, de happenings en manifestaties en (tot op zekere hoogte) de persoonlijke verhoudingen worden nauwgezet besproken. Pas’ conclusie is dat de nadruk op de beeldvorming en publiciteit de ideeën en concrete plannen verdreef, waarna het fenomeen Provo uithardde tot een ‘icoon, een uitgezuiverde en gestileerde vorm, waarvan de inhoud naar de achtergrond is verdrongen’. Gelukkig, zo schrijft Pas, doorzagen de provo’s dit tot op zekere hoogte en hieven zij hun beweging op 13 mei 1967 op.

Dit einde past in zijn analyse, maar komt te onaangekondigd en te snel om geheel te overtuigen. De auteur ambieert duidelijk meer dan het opdissen van smakelijke anekdotes. Hij gebruikt met nadruk begrippen als spektakel en amusement. Hij noemt naast het woord verbeelding in zijn tekst ook collectief geheugen, symbool, mythe, image, publieke opinie; allemaal relevante termen die hij echter niet voldoende uitwerkt of integreert in zijn betoog. Blijkens de literatuurlijst heeft hij zich niet theoretisch verdiept in

deze concepten. Wel lijkt hij enige secundaire literatuur op het terrein van de beeldvorming over deze periode te hebben geraadpleegd, maar hij noemt deze in dit verband niet. Het enige vertoog dat echt bevredigend wordt uitgewerkt, is het antropologische; verwezen wordt naar charivari, (jeugd)subculturen en religieuze symboliek. Hij had zijn analyse beter in één duidelijke context kunnen plaatsen, dan alle mogelijkheden aan te stippen.

Het eclectisme op analytisch niveau weer spiegelt zich in de weergave van de gebeurtenissen. De enorme hoeveelheid gegevens vormt geen sprekende eenheid. Lang niet altijd is duidelijk waarom bepaalde kwesties tot op het bot worden uitgediept, en herhalingen komen regelmatig voor. Bovendien expliciteert de auteur zijn eigen positie niet. Hij wijst erop dat de ‘geschiedschrijving’ over Provo tot nu toe is verricht door tijd- en zelfs deelgenoten, en lijkt zich hiervan te willen distantiëren. Maar zelf toont hij onmiskenbare affiniteit met zijn onderwerp. Hij ergert zich herhaaldelijk aan het ‘op een hoop gooien’ van provo’s en nozems, benadrukt de waarde van het gedachtegoed van Provo, en vermeldt misprijzend dat de beweging ‘stigmatiserend, stereotyperend en criminaliserend’ werd beschreven. In zijn gedetailleerde bespreking, waarin hij het specifieke Provo-taalgebruik regelmatig overneemt, lijkt hij de gebeurtenissen wat groter te maken dan ze zijn. De scheld- en dreigbrieven aan provo’s waaruit hij zeer uitvoerig citeert, werden in die periode ook ontvangen door (gevestigde) linkse politici. Het verschijnsel is mogelijk (hoewel niet eens noodzakelijk) nieuw in deze periode, maar zeker niet uniek voor Provo.

Zo is *Imaazje!* een boek geworden dat veel vertelt over het verschijnsel Provo, maar het aan de lezer overlaat om conclusies te trekken over de aard ervan, en het te relateren aan de (historische) context en de (eventueel eigen) herinnering. Een analyse van zijn eigen fascinatie, die onmiskenbaar de motor vormt achter dit omvangrijke onderzoek, zou Pas nog verder kunnen brengen in zijn streven betekenis te geven aan hét ‘symbool van de jaren zestig’.

Ilja van den Broek